

การพัฒนาเกษตรกรต้นแบบในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ภายใต้ศูนย์ค้นคว้า
ข้าวและพืชเศรษฐกิจ นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
Development of a Model Farmer for Seed Production under the
Rice and Economic Crops Research Center in Vientiane Province,
Lao People's Democratic Republic

Charouvanh Bouathong¹, ภาวีณี อารีศรีสม², รัชนีวรรณ คำตัน³ และ กอบลาภ อารีศรีสม⁴
Charouvanh Bouathong¹, Pawinee Areesrisom², Ratchaneewan Kamton³
and Koblap Areesrisom⁴

Received: 08 June 2025; Revised: 20 June 2025; Accepted: 24 June 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรต้นแบบในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 2) วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาเกษตรกรต้นแบบ ภายใต้ศูนย์ค้นคว้าข้าวและพืชเศรษฐกิจ นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ คือเกษตรกรต้นแบบที่มีประสบการณ์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวไม่น้อยกว่า 2 ปี จำนวน 120 ราย เก็บข้อมูลผ่านแบบสอบถาม และวิเคราะห์ด้วยสถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการถดถอยเชิงพหุคูณ สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ เกษตรกรต้นแบบ 10 ราย เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ 5 ราย และผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ อีก 5 ราย รวม 20 ราย โดยใช้วิธีเก็บข้อมูลแบบหลากหลาย เช่น การลงพื้นที่ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรต้นแบบ มีระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในทุกมิติอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านการประเมินผลการผลิต และการวางแผนดูแลแปลงผลิต ซึ่งสะท้อนถึงความตระหนักและความรับผิดชอบของเกษตรกร ในการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง นอกจากนี้ ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาเกษตรกรต้นแบบ ทั้งด้านภายใน เช่น ความสามารถ ความรู้ และการจัดการของศูนย์ฯ และด้านภายนอก เช่น แพลตฟอร์มและหลักสูตรการฝึกอบรม ล้วนมีบทบาทสนับสนุนอย่างเด่นชัด โดยมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน ในส่วนของแนวทางการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐานระบบชลประทาน การพัฒนา

^{1 2 4} สาขาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้; Division of Resources Management and Development, Faculty of Agricultural Production, Maejo University

³ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ - แพร่ เฉลิมพระเกียรติ; Maejo University, Phrae Campus
Corresponding Author, E-mail: koblap27@gmail.com

องค์ความรู้ด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ การบริหารจัดการกลุ่ม การพัฒนาตลาด และการส่งเสริมบทบาทเกษตรกรต้นแบบให้เป็นผู้นำทางการเรียนรู้ โดยเน้นการพัฒนาแบบบูรณาการและมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งรัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อสร้างระบบการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนาเกษตรกรต้นแบบ; การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว; สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

Abstracts

This study aims to: 1) examine the level of participation among model farmers in rice seed production; 2) analyze the key factors contributing to the development of model farmers under the Rice and Economic Crop Research Center in Vientiane Capital, Lao People's Democratic Republic; and 3) propose practical approaches for enhancing the development of these farmers. A mixed-methods research design was employed, integrating both quantitative and qualitative methodologies. The quantitative sample comprised 120 model farmers with at least two years of experience in rice seed production. Data were collected via questionnaires and analyzed using descriptive statistics frequency, percentage, mean, standard deviation and multiple regression analysis. For the qualitative component, in-depth interviews were conducted with 20 key informants, including 10 outstanding model farmers, 5 center officials directly involved in the project, and 5 relevant stakeholders such as community leaders and local officers. Data were collected through various methods including field visits, observation, and focus group discussions.

The findings reveal that model farmers exhibited a high level of participation in all dimensions of the rice seed production process, particularly in production evaluation and field management planning. This reflects a strong sense of awareness and responsibility among farmers. Internal factors such as the farmers' skills, knowledge, and the center's management, along with external factors such as demonstration plots and training programs, were found to significantly contribute to farmer development. These factors were rated at the highest level of influence. The proposed development guidelines include improvements in irrigation infrastructure, enhancement of knowledge in seed production, group management, market development, and promoting model farmers as learning leaders. Emphasis is placed on integrated development and participatory engagement from the public, private, and community sectors to establish a sustainable and high-quality rice seed production system.

Keywords: Model Farmer Development; Rice Seed Production; Lao People's Democratic Republic

บทนำ

ข้าว นับเป็นพืชเศรษฐกิจและพืชอาหารหลักที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อวิถีชีวิตของประชาชนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ข้าวเหนียว” ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงแค่อาหารประจำวัน แต่ยังเป็นรากฐานของวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชาวลาวที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน การบริโภคข้าวเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในทุกครัวเรือน และมีบทบาทสำคัญในพิธีกรรมทางศาสนา งานบุญ งานเทศกาลต่าง ๆ ที่สะท้อนความผูกพันระหว่างคนลาวกับข้าวอย่างลึกซึ้งและยั่งยืน (Stür, et al., 2002) จากข้อมูลของกระทรวงเกษตรและป่าไม้ในปี ค.ศ.2022 ประเทศลาวมีพื้นที่ปลูกข้าวรวมทั้งสิ้น 959,404 เฮกตาร์ ผลผลิตรวม 3,787,580 ตัน แบ่งออกเป็นพื้นที่ปลูกข้าวนาปีจำนวน 771,286 เฮกตาร์ ให้ผลผลิต 3,156,800 ตัน เฉลี่ย 4.10 ตันต่อเฮกตาร์ และพื้นที่ปลูกข้าวนาปีจำนวน 95,480 เฮกตาร์ ให้ผลผลิต 438,000 ตัน เฉลี่ย 4.59 ตันต่อเฮกตาร์ (Lao, P. D. R., 2013) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงผลผลิตต่อหน่วยพื้นที่แล้ว ยังถือว่าต่ำเมื่อเทียบกับศักยภาพของประเทศ ทั้งนี้ เนื่องจากการผลิตข้าว ยังคงพึ่งพิงธรรมชาติเป็นหลัก โดยเฉพาะการอาศัยน้ำฝนเป็นแหล่งน้ำหลักในการเพาะปลูก อีกทั้งข้าวยังอ่อนไหวต่อสภาพดินฟ้าอากาศ การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศที่ไม่แน่นอน เช่น ภัยแล้ง ฝนทิ้งช่วง หรืออุณหภูมิที่สูงขึ้น ล้วนส่งผลกระทบต่อวงจรเจริญเติบโตและผลผลิตของข้าวอย่างมีนัยสำคัญ

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว นับเป็นหนึ่งในแหล่งกำเนิดพันธุกรรมของข้าว โดยเฉพาะข้าวเหนียวซึ่งมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ก่อนปี ค.ศ. 1990 ราวร้อยละ 80 ของพื้นที่เพาะปลูกข้าวในลาวยังคงใช้พันธุ์ข้าวพื้นเมืองเป็นหลัก ซึ่งมีลักษณะเฉพาะด้านรสชาติ ความเหนียวนุ่ม และความเหมาะสมต่อสภาพแวดล้อมเฉพาะพื้นที่ อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1993 เป็นต้นมา ศูนย์ค้นคว้าข้าวและพืชเศรษฐกิจ ภายใต้กระทรวงเกษตรและป่าไม้ ได้มีการส่งเสริมการใช้พันธุ์ข้าวเหนียวรุ่นใหม่ที่ให้ผลผลิตสูงเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว ซึ่งแม้จะช่วยเพิ่มปริมาณผลผลิต แต่ก็ส่งผลให้การใช้พันธุ์พื้นเมืองลดลงอย่างต่อเนื่อง (Rao, 2006)

เพื่อป้องกันการสูญหายของพันธุกรรมข้าวพื้นเมือง รัฐบาลลาวได้ริเริ่มโครงการรวบรวมและอนุรักษ์พันธุ์ข้าวตั้งแต่ปี ค.ศ. 1995 โดยได้รับความร่วมมือจากสถาบันวิจัยข้าวนานาชาติ (IRRI) ประเทศฟิลิปปินส์ ปัจจุบันประเทศลาวมีพันธุ์ข้าวที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้กว่า 13,993 พันธุ์ โดยแบ่งเป็นข้าวนา 5,625 พันธุ์ และข้าวเหนียว 5,044 พันธุ์ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 85 ของพันธุ์ข้าวทั้งหมด (Bounphanousay, 2007) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ทางพันธุกรรมของประเทศ แม้จะมีการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวและส่งเสริมการใช้พันธุ์ข้าวคุณภาพสูง แต่ในปัจจุบันเกษตรกรยังคงประสบปัญหาในการเข้าถึงเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพ เนื่องจากผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ ภัยธรรมชาติ โรคและแมลงศัตรูพืชที่เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งระบบการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของเกษตรกรได้อย่างทั่วถึง ทำให้เกิดความขาดแคลน

เมล็ดพันธุ์ในช่วงเวลาสำคัญของฤดูเพาะปลูก สถานการณ์ดังกล่าวไม่เพียงแต่กระทบต่อผลผลิต และรายได้ของเกษตรกรเท่านั้น แต่ยังเป็นความท้าทายต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศ

เพื่อลดช่องว่างดังกล่าว แนวทางหนึ่งที่ได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องคือ การพัฒนาเกษตรกรต้นแบบ ให้มีความสามารถในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพ ภายใต้การกำกับดูแลของหน่วยงานรัฐ โดยเฉพาะศูนย์คั่นคว่าข้าวและพืชเศรษฐกิจ นครหลวงเวียงจันทน์ ซึ่งทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการวิจัย พัฒนา และถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่มีมาตรฐาน สู่เกษตรกรในพื้นที่ การส่งเสริมเกษตรกรให้มีบทบาทในฐานะผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ จะช่วยเพิ่มความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชน ลดการพึ่งพาการจัดสรรจากภาครัฐ และช่วยกระจายเมล็ดพันธุ์คุณภาพไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและทั่วถึง จากปัญหาและความท้าทายดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาเรื่อง “การพัฒนาเกษตรกรต้นแบบในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ภายใต้ศูนย์คั่นคว่าข้าวและพืชเศรษฐกิจ นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” โดยมุ่งเน้นการศึกษาบริบททั่วไปของการดำเนินงานของเกษตรกรต้นแบบ ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ ระดับการมีส่วนร่วม ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่การเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเกษตรกรต้นแบบให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป ซึ่งผลการวิจัยจะสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายการเกษตร การพัฒนาระบบเมล็ดพันธุ์ และการเสริมสร้างศักยภาพเกษตรกรในระดับประเทศได้อย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรต้นแบบภายใต้ศูนย์คั่นคว่าข้าว และพืชเศรษฐกิจ นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาเกษตรกรต้นแบบภายใต้ศูนย์คั่นคว่าข้าว และพืชเศรษฐกิจ นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
3. เพื่อเสนอการพัฒนาเกษตรกรต้นแบบในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวภายใต้ศูนย์คั่นคว่าข้าวและพืชเศรษฐกิจ นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยมีกระบวนการวิจัยดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Convergent Parallel Design) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพดำเนินไป พร้อมกัน (Parallel) และวิเคราะห์ผลแยกจากกัน จากนั้นจึงนำผลทั้งสองส่วนมาเปรียบเทียบ วิเคราะห์ร่วม และอภิปรายผลอย่างสัมพันธ์กัน เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ครบถ้วน ทั้งด้านข้อมูลเชิงสถิติและข้อมูลเชิงลึกในมิติสังคม วัฒนธรรม และบริบทของพื้นที่

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ เกษตรกรต้นแบบที่เข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ภายใต้การกำกับดูแลของศูนย์ค้นคว้าข้าวและพืชเศรษฐกิจ นครหลวงเวียงจันทน์ รวมถึงเจ้าหน้าที่ของศูนย์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระบบการผลิตเมล็ดพันธุ์ 1) กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ เลือกใช้ วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดเกณฑ์ว่า เป็นเกษตรกรต้นแบบที่เข้าร่วมโครงการมาแล้วอย่างน้อย 2 ปี และมีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างไว้จำนวน 120 ราย ซึ่งถือว่าเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ 2) กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเช่นกัน โดยเน้นผู้ที่มีประสบการณ์สูงซึ่งในกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ ได้แก่ 1) เกษตรกรต้นแบบที่มีผลงานโดดเด่น จำนวน 10 ราย 2) เจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ ที่รับผิดชอบโดยตรง จำนวน 5 ราย 3) ผู้เกี่ยวข้องอื่น เช่น ผู้นำชุมชน หรือเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น จำนวน 5 ราย รวมทั้งสิ้น 20 ราย สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก

3. เครื่องมือการวิจัย

3.1 เครื่องมือเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง (Structured Questionnaire) ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ส่วนหลัก ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร 2) ระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ 3) ปัจจัยเอื้อและอุปสรรคในการดำเนินงาน แบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน และมีการทดลองใช้กับกลุ่มนำร่อง (Pilot group) เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยวัดค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha) ซึ่งอยู่ในระดับมากกว่า 0.80

3.2 เครื่องมือเชิงคุณภาพ คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ โดยคำถามเน้นประเด็นเชิงลึก เช่น ประสบการณ์ตรงในการผลิตเมล็ดพันธุ์ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชีวิตหรือชุมชน และความรู้สึกและทัศนคติที่มีต่อบทบาทของตนเองในฐานะเกษตรกรต้นแบบ แบบสัมภาษณ์ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิเช่นกัน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

4.1 การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ดำเนินการโดยการแจกแบบสอบถามแก่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 120 ราย โดยทีมวิจัยจะลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยตนเอง เพื่อให้สามารถอธิบายแบบสอบถามได้หากมีข้อสงสัย และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ครบถ้วน

4.2 การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการสัมภาษณ์แบบพบหน้า (Face-to-face Interview) กับกลุ่มเป้าหมาย โดยมีการบันทึกเสียง (เมื่อได้รับอนุญาต) และจดบันทึกข้อมูลประกอบ การสัมภาษณ์จะใช้เวลาระหว่าง 45–60 นาทีต่อราย และจะดำเนินการจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว (Data Saturation)

5. การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เช่น SPSS โดยมีวิธีการวิเคราะห์ ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เช่น ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ (Correlation) และการทดสอบสมมติฐานเบื้องต้น เช่น t-test

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยแยกประเด็นจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำมาจัดกลุ่มเป็นหมวดหมู่ วิเคราะห์หารูปแบบ ความสอดคล้อง หรือความแตกต่าง เพื่อสังเคราะห์ข้อค้นพบเชิงลึกที่สะท้อนบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของเกษตรกรต้นแบบและชุมชน

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาเกษตรกรต้นแบบในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ภายใต้ศูนย์คั้นคว่ำข้าวและพืชเศรษฐกิจ นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษิตตามขั้นตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวภายใต้ศูนย์คั้นคว่ำข้าวและพืชเศรษฐกิจ นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 53 คน พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (69.81%) มีอายุระหว่าง 39–49 ปี (43.39%) และ 50–60 ปี (33.96%) นับถือศาสนาพุทธทั้งหมด (100%) มีระดับการศึกษาในระดับอนุปริญญามากที่สุด (49.05%) รองลงมาคือมัธยมปลาย (41.50%) และส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส (92.45%) ซึ่งสะท้อนว่าเกษตรกรกลุ่มนี้มีลักษณะของผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ ความรู้พื้นฐานด้านการเกษตร และมีความมั่นคงในครอบครัว เหมาะสมต่อการเป็นต้นแบบในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของชุมชน

ตอนที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรต้นแบบภายใต้ศูนย์คั้นคว่ำข้าว และพืชเศรษฐกิจ นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยสรุปภาพรวมในแต่ละด้านไว้ดังนี้

การมีส่วนร่วม	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
1. ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	4.73	0.44	มากที่สุด
2. ด้านการวางแผนการผลิตและการจัดการรักษาดูแลแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์	4.88	0.40	มากที่สุด
3. ด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์	4.67	0.47	มากที่สุด
4. ด้านการรับผลประโยชน์การดำเนินการจัดการเก็บเกี่ยวผลผลิต	4.50	0.60	มากที่สุด
5. ด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	4.92	0.26	มากที่สุด
รวม	4.68	0.69	มากที่สุด

ตารางที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรต้นแบบ

จากตารางพบว่า เกษตรกรต้นแบบภายใต้ศูนย์คั้นคว่ำข้าวและพืชเศรษฐกิจ นครหลวงเวียงจันทน์ มีระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านการ

วางแผนการผลิตและดูแลแปลงผลิต แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีบทบาทสำคัญในทุกขั้นตอนของกระบวนการผลิต ทั้งด้านการจัดการน้ำ การวางแผน การบริหารจัดการกลุ่ม การเก็บเกี่ยว และการประเมินผล ซึ่งสะท้อนถึงความตระหนัก ความรับผิดชอบ และความร่วมมือที่เข้มแข็งของเกษตรกรในการพัฒนาคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าวอย่างยั่งยืน

ตอนที่ 3 วิเคราะห์ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาเกษตรกรต้นแบบ ภายใต้ศูนย์คั้นคว่ำข้าวและพืชเศรษฐกิจ นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่า เกษตรกรมีความคิดเห็นในระดับดีมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าปัจจัยทั้งภายในและภายนอกองค์กร มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาเกษตรกรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีค่าเฉลี่ยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตามตารางดังนี้

ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาเกษตรกรต้นแบบ	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
1. ปัจจัยภายใน	4.91	0.10	มากที่สุด
2. ปัจจัยภายนอก	4.83	0.17	มากที่สุด
รวม	4.87	0.05	มากที่สุด

ตารางที่ 2 ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาเกษตรกรต้นแบบ

จากตารางพบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาเกษตรกรต้นแบบ ภายใต้ศูนย์คั้นคว่ำข้าวและพืชเศรษฐกิจ นครหลวงเวียงจันทน์ มีระดับความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับดีมากที่สุด โดยแบ่งเป็นปัจจัยภายใน ซึ่งครอบคลุมด้านความเป็นต้นแบบของเจ้าหน้าที่ศูนย์ คุณสมบัติพื้นฐานความสามารถทางเทคโนโลยี และการบริหารจัดการผลผลิตและการตลาด ส่วนปัจจัยภายนอกประกอบด้วย แพลงเรียนรู้ หลักสูตรการเรียนรู้ และฐานเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีการจัดการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งทั้งหมดล้วนส่งผลสนับสนุนการพัฒนาเกษตรกรต้นแบบ ให้สามารถเรียนรู้และพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพในทุกมิติ

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาเกษตรกรต้นแบบ ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ภายใต้ศูนย์คั้นคว่ำข้าวและพืชเศรษฐกิจ นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สามารถสรุปและเสนอแนวทางการพัฒนาในรูปแบบทางการได้ดังนี้

ประเด็นปัญหาและอุปสรรค	แนวทางการพัฒนา
1. การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานและระบบชลประทาน วิเคราะห์: ปัญหาหลักที่เกษตรกรต้นแบบเผชิญคือการขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้ง การจัดสรรน้ำไม่ทั่วถึง และเครื่องสูบน้ำที่ชำรุด	<ul style="list-style-type: none"> - จัดทำแผนพัฒนาแหล่งน้ำอย่างยั่งยืนในระดับหมู่บ้านหรือกลุ่มเกษตรกร เช่น ขุดบ่อกักเก็บน้ำในไร่นา สร้างฝายหรือสระน้ำประจำแปลง - สนับสนุนระบบชลประทานขนาดย่อมแบบประหยัดพลังงาน เช่น ระบบน้ำหยด ระบบปั๊มพลังงานแสงอาทิตย์ - ส่งเสริมความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐ เช่น กรมชลประทาน ให้เข้ามามีบทบาทในการจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกับชุมชน

ประเด็นปัญหาและอุปสรรค	แนวทางการพัฒนา
<p>2. การส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว</p> <p>วิเคราะห์: เกษตรกรยังมีต้นทุนการผลิตสูง การควบคุมคุณภาพเมล็ดพันธุ์ยังขาดมาตรฐาน และแรงงานไม่เพียงพอ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - จัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับมาตรฐานการผลิตเมล็ดพันธุ์ เช่น การคัดเลือกพันธุ์ การป้องกันพันธุ์ปน การจัดเก็บหลังเก็บเกี่ยว - ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีการเกษตร เช่น เครื่องหยอดเมล็ดข้าว เครื่องเก็บเกี่ยวและคัดเมล็ดพันธุ์ - พัฒนาแปลงเรียนรู้เกษตรกรต้นแบบ (Farmer Field School) ให้เป็นต้นแบบการเรียนรู้ของเกษตรกรรายอื่น
<p>3. การบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรอย่างมีประสิทธิภาพ</p> <p>วิเคราะห์: การบริหารภายในกลุ่มยังพึ่งพาความร่วมมือในระดับพื้นฐาน แต่ยังคงขาดระบบติดตามและประเมินผลแบบเป็นระบบ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - จัดอบรมการบริหารจัดการกลุ่ม เช่น การบัญชี การตลาด การวางแผนธุรกิจเกษตร - ส่งเสริมให้กลุ่มมีระบบบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม เช่น คณะกรรมการบริหารกลุ่ม และระบบรายงานผลผลิต - พัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อเข้าถึงข้อมูลเทคโนโลยี และตลาด
<p>4. การพัฒนาตลาดและช่องทางการจัดจำหน่าย</p> <p>วิเคราะห์: เกษตรกรต้องการราคาซื้อที่เป็นธรรม แต่ยังคงขาดช่องทางเจรจาต่อรองที่ชัดเจน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมการรวมกลุ่มขายเมล็ดพันธุ์แบบสหกรณ์หรือกลุ่มการค้าเกษตร - พัฒนาระบบสัญญาซื้อขายเมล็ดพันธุ์ระหว่างกลุ่มเกษตรกรกับหน่วยงานผู้จัดจำหน่าย เช่น ศูนย์คั้นคว่ำข้าว หรือภาครัฐ - จัดทำระบบรับรองมาตรฐานเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในตลาด และสามารถขยายตลาดไปยังภูมิภาคอื่น
<p>5. การส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรต้นแบบเป็น ผู้นำการเรียนรู้</p> <p>วิเคราะห์: เกษตรกรต้นแบบมีศักยภาพในการเป็นผู้นำ แต่ยังไม่มีการพัฒนาและยกระดับบทบาทของตนเองอย่างเป็นทางการ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาเกษตรกรต้นแบบให้เป็นครูเกษตรหรือวิทยากรชุมชน โดยอบรมทักษะการสื่อสาร ถ่ายทอดองค์ความรู้ และการจัดการความรู้ - มอบหมายให้เกษตรกรต้นแบบเป็นตัวแทนในการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่เกษตรกรรายอื่นในพื้นที่ใกล้เคียง - ส่งเสริมบทบาทในการเป็นที่ปรึกษาให้กับศูนย์คั้นคว่ำข้าวฯ และมีส่วนร่วมในนโยบายหรือแผนพัฒนาเกษตรกรรมในระดับท้องถิ่น

ตารางที่ 3 แนวทางการพัฒนาเกษตรกรต้นแบบ ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
ภายใต้ศูนย์คั้นคว่ำข้าวและพืชเศรษฐกิจ นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

จากตารางดังกล่าว การพัฒนาเกษตรกรต้นแบบในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวภายใต้ศูนย์คั้นคว่ำข้าวและพืชเศรษฐกิจ ควรเป็นการพัฒนาอย่างบูรณาการ ทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐาน เทคโนโลยีการผลิต การจัดการกลุ่ม การตลาด และการเสริมบทบาทเชิงผู้นำ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของเกษตรกร และการประสานงานอย่างใกล้ชิดกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อยกระดับการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้มีคุณภาพ สร้างรายได้ที่ยั่งยืน และเป็นต้นแบบให้แก่ชุมชนอื่นในระดับประเทศได้ต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเกษตรต้นแบบในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ภายใต้ศูนย์ค้นคว้าข้าวและพืชเศรษฐกิจ นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

1. ระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรต้นแบบ ภายใต้ศูนย์ค้นคว้าข้าวและพืชเศรษฐกิจ นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรต้นแบบมีระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในทุกด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะในด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือ การวางแผนการผลิตและการดูแลแปลงผลิต สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เกษตรกรต้นแบบไม่ได้ทำหน้าที่เพียงผู้ผลิตเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นผู้ร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมประเมินผลอย่างมีบทบาทสำคัญตลอดกระบวนการผลิต ทำไมผลจึงเป็นเช่นนั้น เพราะว่าความร่วมมือระดับสูงของเกษตรกรต้นแบบในทุกขั้นตอนของการผลิต สะท้อนถึงรูปแบบการส่งเสริมแบบมีส่วนร่วมที่ศูนย์ค้นคว้าข้าวฯ ใช้เป็นแนวทางการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเปิดโอกาสให้เกษตรกรมีบทบาทในฐานะ "หุ้นส่วน" ไม่ใช่เพียง "ผู้รับคำสั่ง" ซึ่งช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of ownership) ต่อกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และเพิ่มแรงจูงใจให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการที่ การประเมินผล มีระดับการมีส่วนร่วมสูงสุด อาจสะท้อนว่าเกษตรกรมีความเข้าใจถึงคุณภาพของผลผลิตและมาตรฐานที่ต้องรักษา ทั้งยังตระหนักถึงบทบาทของตนเองในฐานะผู้รักษามาตรฐานเหล่านั้น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมความยั่งยืนของระบบผลิตเมล็ดพันธุ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Arnstein (2019) และ สุจินันท์ ไตรระเปียบ และคณะ (2567) ในแนวคิด Participation Ladder ระบุว่าเมื่อเกษตรกรมีส่วนร่วม โดยเฉพาะในระดับการร่วมวางแผนและประเมินผล จะทำให้เกิดความยั่งยืนในการจัดการทรัพยากรและความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ซึ่งการมีส่วนร่วมของเกษตรกรต้นแบบสูงสุดอยู่ในระดับการประเมินผล และสอดคล้องกับการศึกษาของ Prajapati, et al., (2025) พบว่า ความสำเร็จของกลุ่มเกษตรกรในการผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพพิเศษขึ้นอยู่กับระดับการมีส่วนร่วมในด้านการวางแผน การจัดการ และการประเมินผล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีเวทีให้เกษตรกรสะท้อนปัญหาและร่วมกำหนดแนวทางแก้ไข ทำให้คุณภาพเมล็ดพันธุ์สูงขึ้นอย่างชัดเจน นอกจากนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ceccarelli, & Grando (2020) สนับสนุนว่า “Participatory Plant Breeding” หรือการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาพันธุ์ข้าว ช่วยให้เกิดพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมท้องถิ่น และทำให้เกษตรกรเกิดความภาคภูมิใจและตั้งใจในการดูแลการผลิตอย่างใกล้ชิด ดังนั้น ผลการวิจัยต่อกย้ำว่า การมีส่วนร่วมไม่ใช่เพียงเครื่องมือในการสร้างความร่วมมือ แต่เป็นหัวใจของกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ยั่งยืน โดยเฉพาะในระบบเกษตรต้นแบบที่เน้นการยกระดับคุณภาพ ตั้งแต่การวางแผน การจัดการ ทรัพยากร ไปจนถึงการประเมินผลร่วมกัน การมีส่วนร่วมในทุกมิตินี้ จึงไม่เพียงสร้างเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพเท่านั้น แต่ยังเป็นการเพาะปลูกความเข้มแข็งของชุมชนเกษตรกร ที่จะเติบโตไปพร้อมกับระบบเกษตรกรรมที่ยั่งยืนในอนาคต

2. วิเคราะห์ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาเกษตรกรต้นแบบ ภายใต้ศูนย์คันท้าข้าวและพืชเศรษฐกิจ นครหลวงเวียงจันทน์ ผลการวิจัยในตอนนีชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาเกษตรกรต้นแบบ ทั้งในระดับภายใน และภายนอก องค์กรมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของเกษตรกรในการพัฒนาไปสู่การเป็นต้นแบบที่มีคุณภาพ โดยค่าเฉลี่ยรวมของปัจจัยทั้งหมดอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนถึงการจัดการที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมาย ทำให้ผลจึงเป็นเช่นนั้น 1) ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายในที่ได้รับคะแนนสูงที่สุด เป็นผลมาจากความเข้มแข็งของโครงสร้างองค์กรและบุคลากรของศูนย์คันท้าข้าวฯ โดยเฉพาะบทบาทของเจ้าหน้าที่ผู้มีความเชี่ยวชาญ ที่สามารถทำหน้าที่เป็นต้นแบบที่เกษตรกรเชื่อถือและเลียนแบบได้ ประกอบกับการมีระบบการบริหารจัดการผลผลิตและตลาด ที่มีแบบแผนซึ่งช่วยลดความเสี่ยงในการผลิตและสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 2) ปัจจัยภายนอก ด้านปัจจัยภายนอกนั้น ความพร้อมของแปลงเรียนรู้ หลักสูตรฝึกอบรม และฐานเรียนรู้ที่ถูกออกแบบให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีบทบาทสำคัญในการเปิดโอกาสให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้ง่าย มีโอกาสทดลอง ลงมือปฏิบัติจริง และเห็นผลลัพธ์ชัดเจนภายในชุมชนของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่มีประสิทธิภาพสูงในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Lei, & Yang (2024) และ สุวรรณิ รวีชัย และคณะ (2567) ที่ระบุว่า การมีแบบอย่างที่ดีในชุมชน (local champions) เป็นกุญแจสำคัญในการขยายผลการเกษตรที่ยั่งยืน โดยเฉพาะเมื่อเกษตรกรต้นแบบได้รับการสนับสนุนทั้งในด้านความรู้ ทุน และตลาด นอกจากนี้งานวิจัยของ Prajapati, et al., (2025) อธิบายการส่งเสริมการเกษตรในประเทศกำลังพัฒนา ยังระบุว่า การพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรชุมชนที่มีระบบสนับสนุนครบวงจร และสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น จะเพิ่มประสิทธิภาพในการถ่ายทอดเทคโนโลยีสมัยใหม่และกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในพฤติกรรมของเกษตรกร ในทำนองเดียวกันงานศึกษาของ Brumby, et al., (2009) ชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยภายใน เช่น ทศนคติของเจ้าหน้าที่ องค์ความรู้ และระบบการติดตามผล มีความสัมพันธ์โดยตรงกับความยั่งยืนของโครงการเกษตรต้นแบบในระดับชุมชน จากที่กล่าวอภิปรายผลมานั้นการที่เกษตรกรมีความคิดเห็นต่อปัจจัยเอื้อที่อยู่ในระดับดีมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า การบูรณาการทั้งปัจจัยภายในและภายนอกอย่างสมดุลเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาเกษตรกรต้นแบบให้สามารถยั่งยืนได้ด้วยตนเองในระยะยาว ศูนย์คันท้าข้าวฯ ที่นครหลวงเวียงจันทน์ จึงถือเป็นโมเดลที่ประสบความสำเร็จในการสร้างระบบสนับสนุนที่เข้มแข็ง เป็นมิตรกับเกษตรกร และขับเคลื่อนการเปลี่ยนผ่านสู่การเกษตรที่ยั่งยืนในบริบทของประเทศลาวอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเกษตรกรต้นแบบในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ภายใต้ศูนย์คันท้าข้าวและพืชเศรษฐกิจ นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทำให้ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์และเข้าใจองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรต้น

แบบอย่างมีระบบ โดยสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้ 1) แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรมแบบต้องอิงบริบทท้องถิ่นและมีการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า การพัฒนาเกษตรกรรมแบบที่ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ความรู้พื้นถิ่น และการยอมรับของชุมชน โดยไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากภายนอกเท่านั้น แต่ต้องสร้างความร่วมมือและให้เกษตรกรมีบทบาทเป็นเจ้าของกระบวนการเรียนรู้ 2) องค์ประกอบของเกษตรกรรมแบบที่ประสบความสำเร็จประกอบด้วยความสามารถหลากหลายมิติ เกษตรกรรมแบบที่ประสบความสำเร็จไม่เพียง ต้องมีทักษะทางเทคนิคการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดีเท่านั้น แต่ยังต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการผลผลิต การเข้าถึงตลาด และการสื่อสารถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับเพื่อนเกษตรกรได้อย่างชัดเจน 3) ศูนย์ค้นคว้าข้าวทำหน้าที่เป็นตัวเร่งทางความรู้และเครือข่ายสนับสนุน บทบาทของศูนย์ค้นคว้าข้าวและพืชเศรษฐกิจในฐานะกลไกกลางของการเรียนรู้ มีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดทำแปลงเรียนรู้ หลักสูตรฝึกอบรม และจัดตั้งเครือข่ายเกษตรกรรมแบบ ทำให้การพัฒนาเกิดอย่างเป็นระบบ และสามารถขยายผลได้จริงในวงกว้าง 4) การบูรณาการปัจจัยภายในและภายนอกนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน การสังเคราะห์ข้อมูลชี้ว่า ปัจจัยภายใน (เช่น ทักษะ ความรู้ เจตคติของเกษตรกร และการบริหารจัดการตนเอง) ต้องทำงานควบคู่กับปัจจัยภายนอก (เช่น การสนับสนุนจากหน่วยงาน องค์ความรู้จากศูนย์ และโครงสร้างพื้นฐาน) จึงจะสามารถส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาแบบองค์รวมได้จริง 5) แนวคิดเกษตรกรรมเป็นครู สะท้อนแนวทางใหม่ของการพัฒนาเกษตรกรรม งานวิจัยนี้นำไปสู่ความเข้าใจใหม่ว่า การพัฒนาเกษตรกรรมแบบไม่ควรมองว่าเป็นเพียงผู้รับความรู้ แต่ควรยกระดับให้เป็นผู้ถ่ายทอด หรือครูเกษตรกรที่สามารถส่งต่อองค์ความรู้สู่ชุมชน และสร้างแรงจูงใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายในกลุ่มเกษตรกรเอง

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรรมแบบภายในได้ศูนย์ค้นคว้าข้าวและพืชเศรษฐกิจนครหลวงเวียงจันทน์ ส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่มีประสบการณ์ด้านการเกษตร มีการมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในระดับสูงมาก โดยเฉพาะด้านการประเมินผลและการวางแผนผลิต แสดงถึงความตระหนัก รับผิดชอบ และความร่วมมืออย่างเข้มแข็งในการพัฒนาคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าว ขณะเดียวกัน ปัจจัยสนับสนุนทั้งภายในและภายนอก เช่น การบริหารจัดการ ความรู้ เทคโนโลยี และฐานการเรียนรู้ ล้วนเอื้อต่อการพัฒนาเกษตรกรรมให้มีศักยภาพยิ่งขึ้น สำหรับแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การเสริมโครงสร้างพื้นฐานด้านน้ำ การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์อย่างมีมาตรฐาน การพัฒนาศักยภาพกลุ่มเกษตรกร การสร้างตลาดและช่องทางจัดจำหน่ายที่เป็นธรรม และการส่งเสริมบทบาทเกษตรกรรมแบบให้เป็นผู้ดำเนินการเรียนรู้ในชุมชน โดยใช้แนวทางแบบบูรณาการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อยกระดับการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้มีคุณภาพ สร้างรายได้ที่ยั่งยืน และสามารถขยายผลสู่พื้นที่อื่นได้ในอนาคต

ดังนั้น ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ด้านสำคัญ ได้แก่ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ และข้อเสนอสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายเกษตรกรต้นแบบ เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพ และเป็นกลไกสำคัญในการกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพให้แก่เกษตรกรรายอื่น

1.2 พัฒนานโยบายสนับสนุนเกษตรกรต้นแบบ ผ่านงบประมาณสนับสนุน การเข้าถึงเทคโนโลยี และการจัดสรรตลาดรับซื้อเมล็ดพันธุ์ เพื่อจูงใจและสร้างแรงจูงใจในการผลิตอย่างมีคุณภาพ

1.3 ส่งเสริมนโยบายความร่วมมือข้ามพรมแดน ระหว่างลาวและประเทศเพื่อนบ้านในการวิจัยและแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีสภาพภูมิอากาศคล้ายคลึงกัน เพื่อเสริมความมั่นคงทางอาหารในระดับภูมิภาค

2. ข้อเสนอแนะเชิงการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

2.1 ขยายผลการพัฒนาโมเดลเกษตรกรต้นแบบไปยังพื้นที่อื่น ภายใต้การกำกับดูแลของศูนย์คั้นคว้าว้าว โดยคัดเลือกพื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิตและมีเครือข่ายเกษตรกรที่เข้มแข็ง

2.2 ใช้ผลการวิจัยเป็นเครื่องมือในการอบรมและพัฒนาศักยภาพเกษตรกรผ่านหลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการในเรื่องการคัดเลือกพันธุ์ข้าว การผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพ และการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

2.3 ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น แอปพลิเคชันติดตามการเจริญเติบโตของข้าว ระบบตรวจสอบย้อนกลับเมล็ดพันธุ์ และแพลตฟอร์มการตลาดออนไลน์ เพื่อยกระดับมาตรฐานการผลิตและเพิ่มช่องทางการตลาด

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

3.1 ศึกษาปัจจัยด้านเศรษฐศาสตร์ของเกษตรกรต้นแบบ เช่น ต้นทุน ผลตอบแทน ความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ และผลกระทบเชิงรายได้ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

3.2 วิจัยเปรียบเทียบพันธุ์ข้าวท้องถิ่นกับพันธุ์ปรับปรุงในด้านผลผลิต ความทนทานต่อโรค และความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม เพื่อคัดเลือกพันธุ์ที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการผลิตเมล็ดพันธุ์ในแต่ละพื้นที่

3.3 ศึกษากลไกความร่วมมือระหว่างรัฐ ชุมชน ภาคเอกชน ในการบริหารจัดการระบบเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อเสริมสร้างระบบนิเวศการผลิตที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ศุจินันท์ ไตรระเบียบ, ชนัญชิตา ทิพย์ญาณ และอมร หวังอัคราภุ. (2567). เครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาเกษตรกรทำสวนทุ้งควัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร ภายใต้แนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจ. *วารสารสังคมศาสตร์และศาสตร์ร่วมสมัย*, 5(2), 93-107.
- สุวรรณณี รอวิชัย, รักษ์สรณ์ คงจนจารุอนันต์, ภาวิณี อารีศรีสม, พิณนภา หมวกยอด, นรินทร์ ท้าวแก่นจันทร์ และกอบลาภ อารีศรีสม. (2567). การพัฒนาเกษตรกรต้นแบบภายใต้ศูนย์พัฒนาและบริการด้านการเกษตรห้วยซอน-ห้วยซั่ว นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. *วารสารภูมิเนคพัฒนาอย่างยั่งยืน*, 5(1), 54-70.
- Arnstein, S. R. (2019). A ladder of citizen participation. *Journal of the American planning association*, 85(1), 24-34.
- Bounphanousay, C. (2007). *Use of phenotypic characters and DNA profiling for classification of the genetic diversity in black glutinous rice of the Lao PDR*. Thailand: Khon Kaen University.
- Brumby, S. A., Willder, S. J. & Martin, J. (2009). The sustainable farm families project: changing attitudes to health. *Rural and remote health*, 9(1), 1-13.
- Ceccarelli, S. & Grando, S. (2020). Participatory plant breeding: who did it, who does it and where?. *Experimental Agriculture*, 56(1), 1-11.
- Lao, P. D. R. (2013). *Lao PDR. Ratio*, 70(1.1), 10.
- Lei, X. & Yang, D. (2024). Cultivating green champions: The role of high-quality farmer training in sustainable agriculture. *Journal of the Knowledge Economy*, 1-31.
- Prajapati, C. S., Priya, N. K., Bishnoi, S., Vishwakarma, S. K., Buvaneswari, K., Shastri, S. & Jadhav, A. (2025). The Role of Participatory Approaches in Modern Agricultural Extension: Bridging Knowledge Gaps for Sustainable Farming Practices. *Journal of Experimental Agriculture International*, 47(2), 204-222.
- Prajapati, C. S., Priya, N. K., Bishnoi, S., Vishwakarma, S. K., Buvaneswari, K., Shastri, S. & Jadhav, A. (2025). The Role of Participatory Approaches in Modern Agricultural Extension: Bridging Knowledge Gaps for Sustainable Farming Practices. *Journal of Experimental Agriculture International*, 47(2), 204-222.
- Rao, S. A., Schiller, J. M., Bounphanousay, C. & Jackson, M. T. (2006). Diversity within the traditional rice varieties of Laos. *Rice in Laos, Los Baños, Philippines, IRRI*, 123-140.
- Stür, W., Gray, D., Bastin, G. & Siddiq, A. (2002). *Review of the livestock sector in the Lao People's Democratic Republic*. (Prepared for the Asian Development Bank). Manila, Philippines: International Livestock Research Institute.